

IV. Ludność i urbanizacja w Polsce

1. Liczba ludności Polski i jej zmiany

Podział administracyjny Polski i jego zmiany

- Dobrze funkcjonujące, nowoczesne państwo wymaga odpowiednio dokonanego **podziału administracyjnego** na **mnijšie jednostki terytorialne** (tak było niemal od zawsze w przypadku niemal każdego kraju świata).
- W celu poprawy działania państwa, jego jednostek administracji publicznej, firm i osób prywatnych, nasze państwo (tak jak niemal wszystkie inne) w XX wieku przeszło kilka większych reform podziału administracyjnego.
- W okresie dwudziestolecia międzywojennego oraz w okresie PRL-u do 1975 roku w Polsce istniał **podział trójstopniowy**, zaś za sprawą dużej reformy administracyjnej podział administracyjny stał się **dwustopniowy**.
- Obecnie obowiązujący jest znów **trójstopniowy** podział administracyjny (ostatni z 1 stycznia 1999 roku).
- Każde z tych podejść miało swoje lepsze i gorsze strony.
- Jednak to ostatni bezapelacyjnie najlepiej się sprawdza.

Podział administracyjny Polski międzywojennej (II Rzeczypospolita Polska)

→ **Podział administracyjny przedwojennej Polski** przeszedł kilka zmian, prowadzących m.in. do redukcji mniejszych powiatów (np. w 1932 roku) oraz utworzenia nowych powiatów grodzkich, a także wymian powiatami pomiędzy województwami.

→ Powstał plan (wojna to przerwała) mający na celu utworzenie silnego województwa sandomierskiego na obszarze Centralnego Okręgu Przemysłowego.

→ W wyniku reform w okresie II RP w 1939 r. istniało:

→ **16 województw,**

→ **264 powiatów (w tym 23 grodzkich),**

→ **611 gmin miejskich,**

→ **3195 gmin wiejskich,**

→ **40533 gromad.**

Podział administracyjny Polski powojennej do 1950 roku

→ **Podział administracyjny Polski powojennej** przeszedł kilka zmian, zakończonych uchwaleniem w 1946 r. pierwszego, uregulowanego podziału, w którym **uwzględnione zostały tzw. Ziemie Odzyskane**,

→ utworzono m.in. trzy nowe województwa: olsztyńskie, szczecińskie i wrocławskie.

→ Zgodnie z trójstopniowym podziałem z 1946 roku wydzielano:

→ **14 województw oraz 2 wielkie miasta wydzielone:**

→ Warszawa i Łódź.

→ Województwa dzielone były na powiaty,

→ utworzono **299 powiatów**, w tym **29 grodzkich** (utworzonych w dużych miastach).

→ Powiaty dzielone były na:

→ **3006 gmin wiejskich**,

→ **703 miasta**.

Podział administracyjny Polski w latach 1950 – 1975

- W 1950 r. **zwiększono liczbę województw o 3** (łącznie do 17):
  - województwo koszalińskie z siedzibą w Koszalinie,
  - województwo zielonogórskie – z siedzibą w Zielonej Górze,
  - województwo śląskie rozdzielono na:
    - opolskie – z siedzibą w Opolu,
    - katowickie – z siedzibą w Katowicach.
- Zgodnie z trójstopniowym podziałem z 1950 roku wydzielono:
  - **17 województw,**
  - **2 miasta wydzielone** – Warszawa i Łódź,
  - **w 1957 roku dodano 3 kolejne miasta wydzielone** (łącznie było ich już 5):
    - **Kraków, Wrocław i Poznań.**

Podział administracyjny Polski w latach 1975 – 1998

- W 1975 roku zmieniono strukturę podziału administracyjnego Polski – wprowadzono dwustopniowy podział administracyjny:
  - zrezygnowano formalnie z powiatów,
  - wiele organów administracji publicznej jednak dalej mieściło się w dotychczasowych siedzibach;
  - utworzono **49 małych terytorialnie województw**, w tym trzy w aglomeracjach: warszawskiej, łódzkiej, katowickiej,
  - województwa dzieliły się bezpośrednio na:
    - gminy miejskie,
    - gminy wiejskie,
    - gminy miejsko-wiejskie.
- Największą wadą tego podziału było nadmierne rozdrobnienie administracyjne.
- Wszystkie ważniejsze decyzje gospodarcze podejmowane były na szczeblu władz centralnych;
- rola władz lokalnych była mocno ograniczona.

Podział administracyjny Polski od 1 stycznia 1999 roku

- 1 stycznia 1999 roku przywrócono ponownie **trójstopniowy podział administracyjny Polski**.
- Zgodnie z tym podziałem wydzielono **16 województw**, dzielących się na:
  - **powiaty grodzkie**,
  - **powiaty ziemskie**, które dzielą się dalej na:
    - **gminy miejskie**,
    - **gminy wiejskie**,
    - **gminy miejsko-wiejskie**.
- Podział ten podkreśla rolę lokalnych samorządów terytorialnych na wszystkich jego szczeblach,
  - wprowadzono decentralizację władzy w państwie,
  - samorzady terytorialne dysponują znacznej wartości mieniem i mogą same w znacznej mierze decydować o rozwoju swojego terytorium.

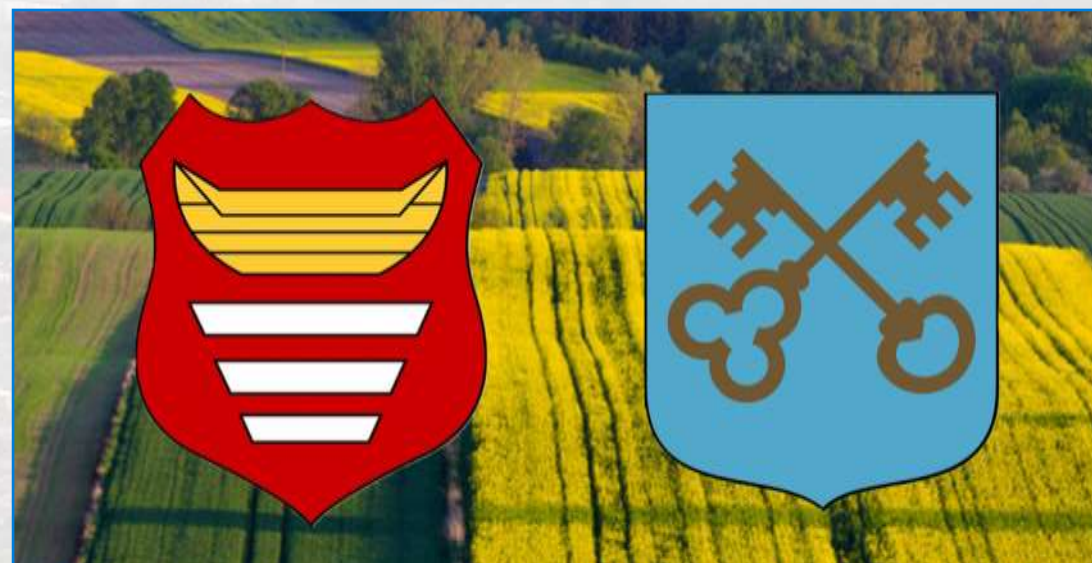

Zmiany w podziale administracyjnym Polski po 1999 r.

- W czasie istnienia ostatniego, wprowadzonego w 1999 roku podziału administracyjnego nastąpiło kilka niewielkich zmian mających na celu usprawnienie jego funkcjonowania (powstały nowe miasta, następowały konieczne korekty granic między jednostkami podziału administracyjnego), np.:
  - w 2002 roku utworzono kilka dodatkowych powiatów,
  - w 2017 roku nastąpiła zmiana granic 17 gmin (i w rezultacie także kilkunastu powiatów) oraz nadanie statusu miasta pięciu miejscowościom wiejskim.
- W 2021 roku dokonano konieczne korekty granic w obrębie jednostek podziału administracyjnego oraz przyznano status miasta 10 miejscowościom wiejskim w 6 województwach:
  - dolnośląskim – Kamieniec Ząbkowicki,
  - lubelskim – Goraj i Kamionka,
  - mazowieckim – Solec nad Wisłą, Sochocin i Wiskitki,
  - podkarpackim – Dubiecko,
  - świętokrzyskim – Wodzisław,
  - wielkopolskim – Budzyń i Koźminek.
- W 2022 roku 10 kolejnych uzyskało prawa miejskie, zaś od 2023 roku następnych 15 miast (w dniu 1 stycznia 2023 roku w Polsce istniało już 979 miast).

Rejowiec (województwo lubelskie, powiat chełmski) – jedno z ostatnio zatwierdzonych nowych miast w Polsce. W latach 1547 – 1870 był on już miastem. 1 stycznia 2017 roku odzyskał tym samym status miasta. Dzięki temu miejscowość ta będzie miała możliwość pozyskania funduszy na konieczne inwestycje.

W 2021 r. po ponad 150 latach przywrócono prawa miejskie miejscowościom województwa lubelskiego: Gorajowi i Kamionce (utraciły one prawa za sprawą degradacji carskiej z 1870 r.).

Zmiany w podziale administracyjnym Polski po 1999 r.

→ **1 stycznia 2022 r. istniało:**

- **16 jednostek I rzędu – województw,**
- **380 jednostek II rzędu – powiatów (66 miast na prawach powiatu – powiatów grodzkich i 314 powiatów ziemskich),**
- **2477 jednostek III rzędu – gmin (1513 wiejskich, 302 miejskich i 662 miejsko-wiejskich).**

Województwa w Polsce

→ **Województwa** są głównymi jednostkami podziału administracyjnego oraz podziału samorządu terytorialnego, nawiązującymi częściowo do regionów Polski.

→ Pierwsze plany wprowadzenia dużych jednostek wojewódzkich, nawiązujących do poszczególnych regionów Polski zaistniały już pod koniec XIV wieku.

→ Ich dzisiejsze nazwy w przypadku **13** województw odnoszą się do **nazw geograficzno-historycznych regionów** na terenie których są położone.

→ Nazwy **3** województw nawiązują do **nazw miast**:

- województwo łódzkie,
- województwo lubelskie,
- województwo opolskie.

Województwa w Polsce

→ Dzisiejsze województwa różnią się od siebie wieloma parametrami, np.:

→ **wielkością powierzchni:**

- najmniejszym jest województwo opolskie – 9,4 tys. km²,
- największym jest województwo mazowieckie – 35,6 tys. km²;

→ **ilością mieszkańców** (wg danych z 2022 roku):

- najmniejsza jest w województwie opolskim – 948 tys. osób,
- największa jest w województwie mazowieckim – 5,5 mln;

→ **gęstością zaludnienia:**

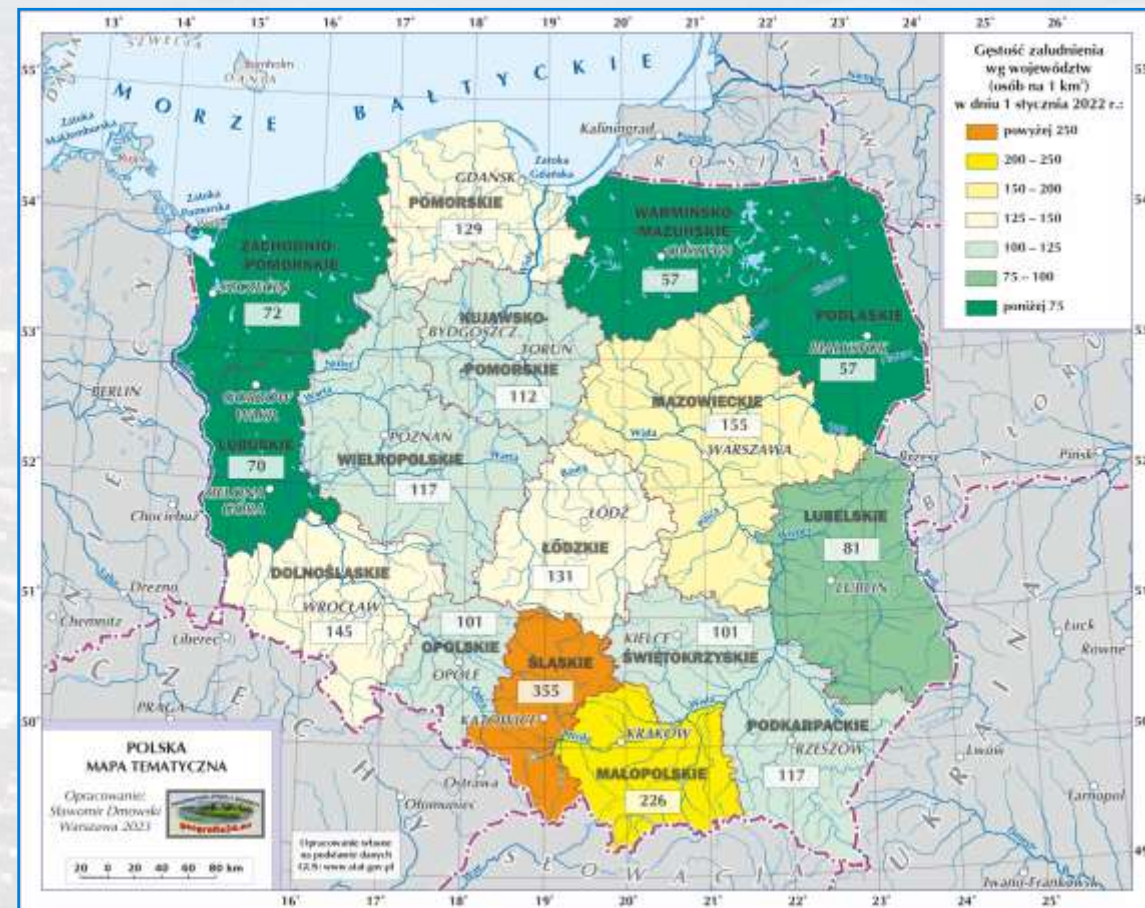
- największa jest w województwie śląskim – 355 osób na km²,
- najmniejsza jest w województwie podlaskim i warmińsko-mazurskim – 57 osób na km²;

→ **osiąganą wartością PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca** (wg danych za 2020 rok):

- najniższa jest w województwie lubelskim – 42,4 tys. zł,
- najwyższa jest w województwie mazowieckim – 97,1 tys. zł;

→ **poziomem urbanizacji** (wg danych z 2022 roku):

- najniższy jest w województwie podkarpackim – 41,5%,
- najwyższy jest w województwie śląskim – 76,1%.

Województwa – władze

- Władzę w województwie pełnią:
  - **organy administracji rządowej**,
    - na czele **urzędu wojewódzkiego** stoi **wojewoda powoływany przez premiera**,
      - ma za zadanie wdrażanie polityki rządu w województwie oraz kontrolowanie działań władz samorządowych;
  - **władze samorządowe województwa**:
    - **sejmik województwa** – to organ stanowiący w samorządzie województwa,
      - tworzy go ogół radnych w województwie, wybieranych raz na cztery lata w wyborach bezpośrednich,
      - decyduje on m.in. o budżecie i strategii rozwoju w województwie (tzw. polityce regionalnej),
      - wybiera **zarząd województwa** – organ wykonawczy samorządu województwa, wykonujący uchwały sejmiku województwa, realizujący m.in. budżet województwa,
        - na czele zarządu stoi **marszałek województwa**, kierujący różnorodnymi sprawami bieżącymi, wybierany przez sejmik,
          - realizuje swoje zadania poprzez kierowany przez siebie **urząd marszałkowski**.

Konstanty Radziwiłł – Wojewoda Mazowiecki

Adam Struzik – Marszałek Województwa Mazowieckiego

Województwa – organizacja

- Przeważająca ilość województw w naszym kraju dysponuje jedną stolicą, która pełni jednocześnie dwie funkcje i jest jednocześnie siedzibą władz rządowych i samorządowych.
- W przypadku dwóch województw występują dwa różne miasta, będące stolicami tych władz, tj. w:
  - **województwie lubuskim:**
    - **Gorzów Wielkopolski** – siedziba władz rządowych – wojewody,
    - **Zielona Góra** – siedziba władz samorządowych – sejmiku województwa;
  - **województwie kujawsko-pomorskim:**
    - **Bydgoszcz** – siedziba władz rządowych – wojewody,
    - **Toruń** – siedziba władz samorządowych – sejmiku województwa.
- Sytuacja taka jest próbą załagodzenia interesów dwóch podobnej wielkości miast leżących blisko siebie, które kierowały do stania się miastami wojewódzkimi.
  - Dzięki temu, np. nie tworzono dwóch oddzielnych województw.

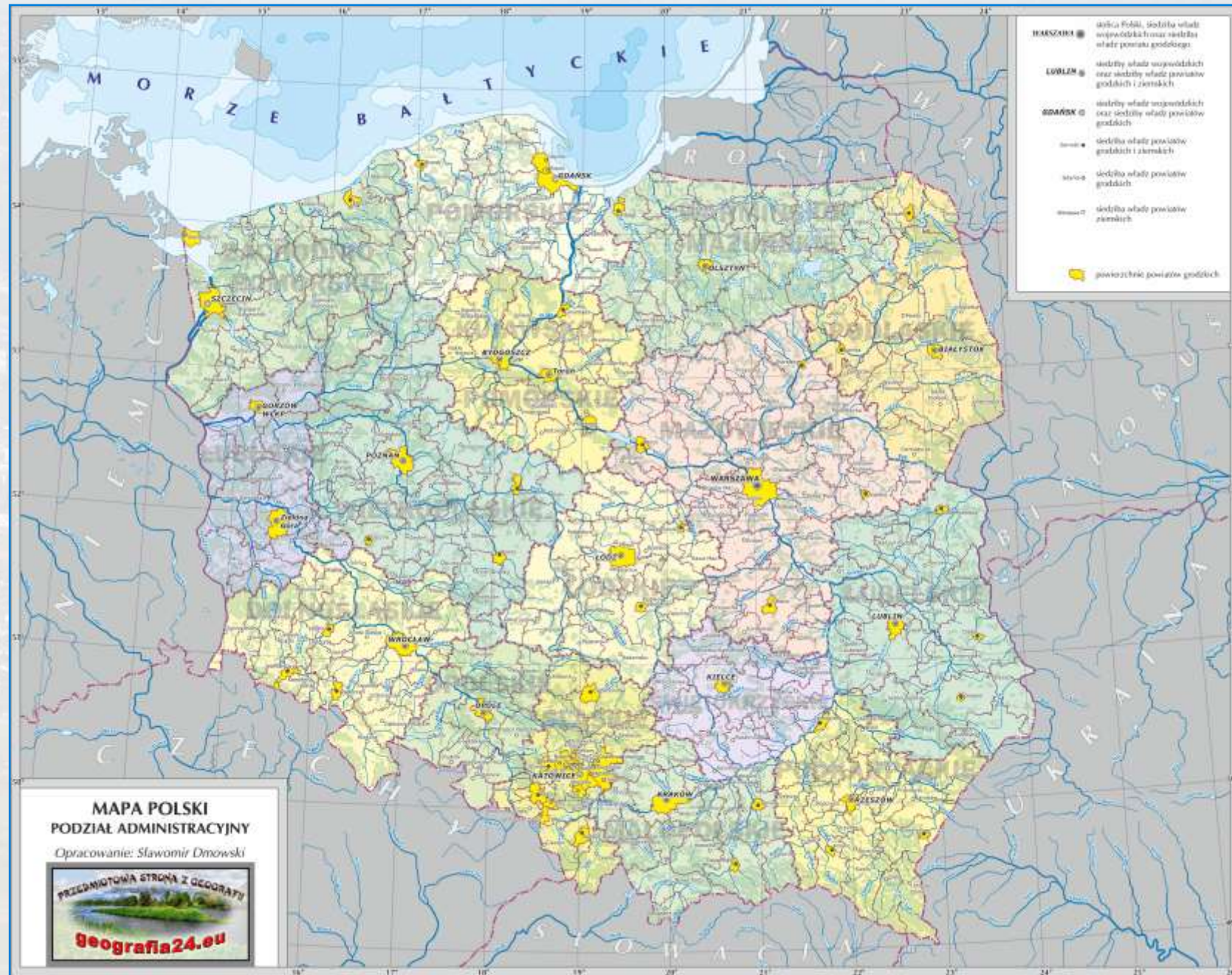
Gorzów Wielkopolski – miasto w którym mieści się siedziba wojewody (powołanego przez premiera)

Zielona Góra – miasto w którym mieści się siedziba sejmiku województwa (władza samorządowa)

Powiaty – organizacja

- W Polsce występują obecnie dwa typy jednostek powiatowych (na mocy zmian, które nastąpiły w ramach reformy administracyjnej w 1999 roku):
  - **powiaty grodzkie** (66 powiatów) – będące powiatami miejskimi, w których miasta mają prawa powiatów (są one jednocześnie gminami),
    - są nimi jednak tylko większe miasta Polski,
    - liczące ponad 100 tysięcy mieszkańców lub inne, które w poprzednim podziale administracyjnym z 1975 roku były miastami wojewódzkimi;
  - **powiaty ziemskie** (314 powiatów) – będące powiatami miejsko-wiejskimi.

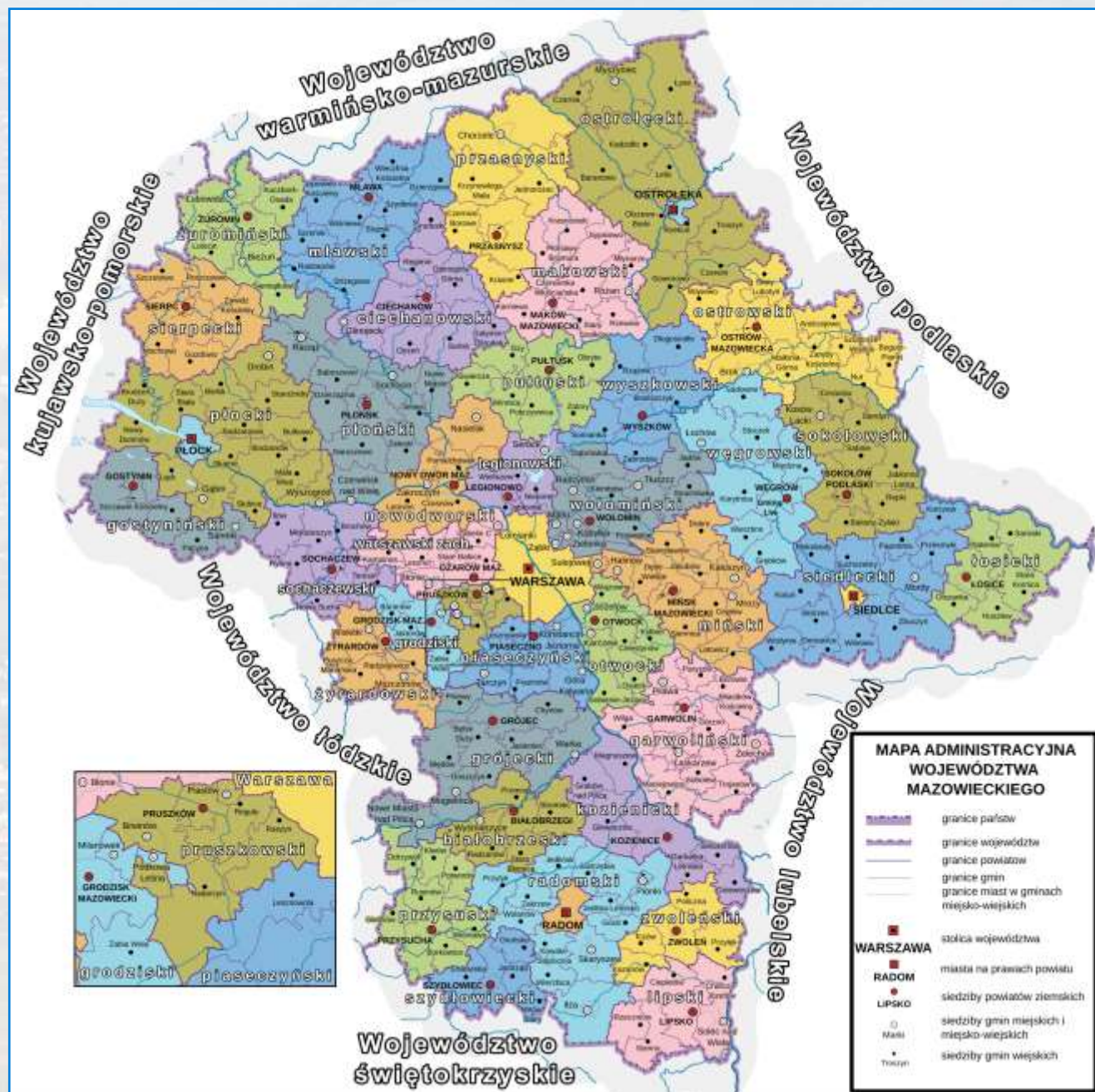
Powiaty – kryteria wydzielenia zgodnie z reformą administracyjną z 1999 roku

- Za podstawowe kryterium funkcjonalne możliwości utworzenia **powiatu** w 1999 roku przyjęto pełnienie przez potencjalną siedzibę władz powiatu funkcji ponadgminnych (istnienie odpowiednich instytucji tj.: sąd rejonowy, prokuratura rejonowa, urząd skarbowy, rejonowa komenda policji, rejonowa komenda straży pożarnej, terenowy państwowy inspektorat sanitarny, oddział ZUS, szpital rejonowy, placówki szkolnictwa ponadpodstawowego, placówki terenowe Kas Rolniczych Ubezpieczeń Społecznych).
- Dodatkowo powiat powinien obejmować co najmniej 5 gmin, mieć co najmniej 50 tys. mieszkańców oraz co najmniej 10 tys. mieszkańców w mieście będącym siedzibą władz powiatowych.
- Niestety nie wszystkie istniejące dziś powiaty spełniają tak określone warunki.

Powiaty w województwie mazowieckim

- **Województwo mazowieckie** – największe pod względem powierzchni i ludności województwo w Polsce, składające się z:
  - **37 powiatów ziemskich**,
  - **5 powiatów grodzkich** (miast na prawach powiatu, w tym: **Warszawa, Radom, Płock, Siedlce i Ostrołęka**).

Powiaty – władze

- Powiaty są głównymi jednostkami samorządowymi w dalszym podziale województw, w którym władzę sprawują:
  - **rada powiatu** – organ stanowiący w powiecie (uchwala akty prawne i budżet) i określający główne kierunki rozwoju powiatu, składający się z **ogółu radnych**, wybieranych w wyborach powszechnych,
  - decyduje on o wyborze członków **zarządu powiatu** – organu wykonawczego powiatu:
    - **starosta** – stoi na czele zarządu powiatu (wybierany przez radę powiatu),
      - prowadzi **urząd starosty powiatowego**,
      - pełni główną władzę wykonawczą w powiecie;
    - władze powiatowe wykonują różne projekty i zadania o charakterze ponadgminnym, m.in. związane z: infrastrukturą transportową, ochroną środowiska, kulturą, edukacją, ochroną zdrowia i lokalnym rynkiem pracy.

Obrady rady powiatu brzeskiego w województwie małopolskim

Obrady rady powiatu niżańskiego w województwie podkarpackim

Gminy – organizacja

→ W Polsce występują trzy główne typy jednostek gminnych (wg danych z 2022 r.):

→ **gminy wiejskie (1513 gmin)** – obejmujące swoim zasięgiem jedynie tereny wiejskie,
→ w ich obrębie nie występują miasta;
→ siedzibą władz jest przeważnie wieś lub rzadziej pobliskie miasto – ale terytorialnie nie należące do tej gminy,

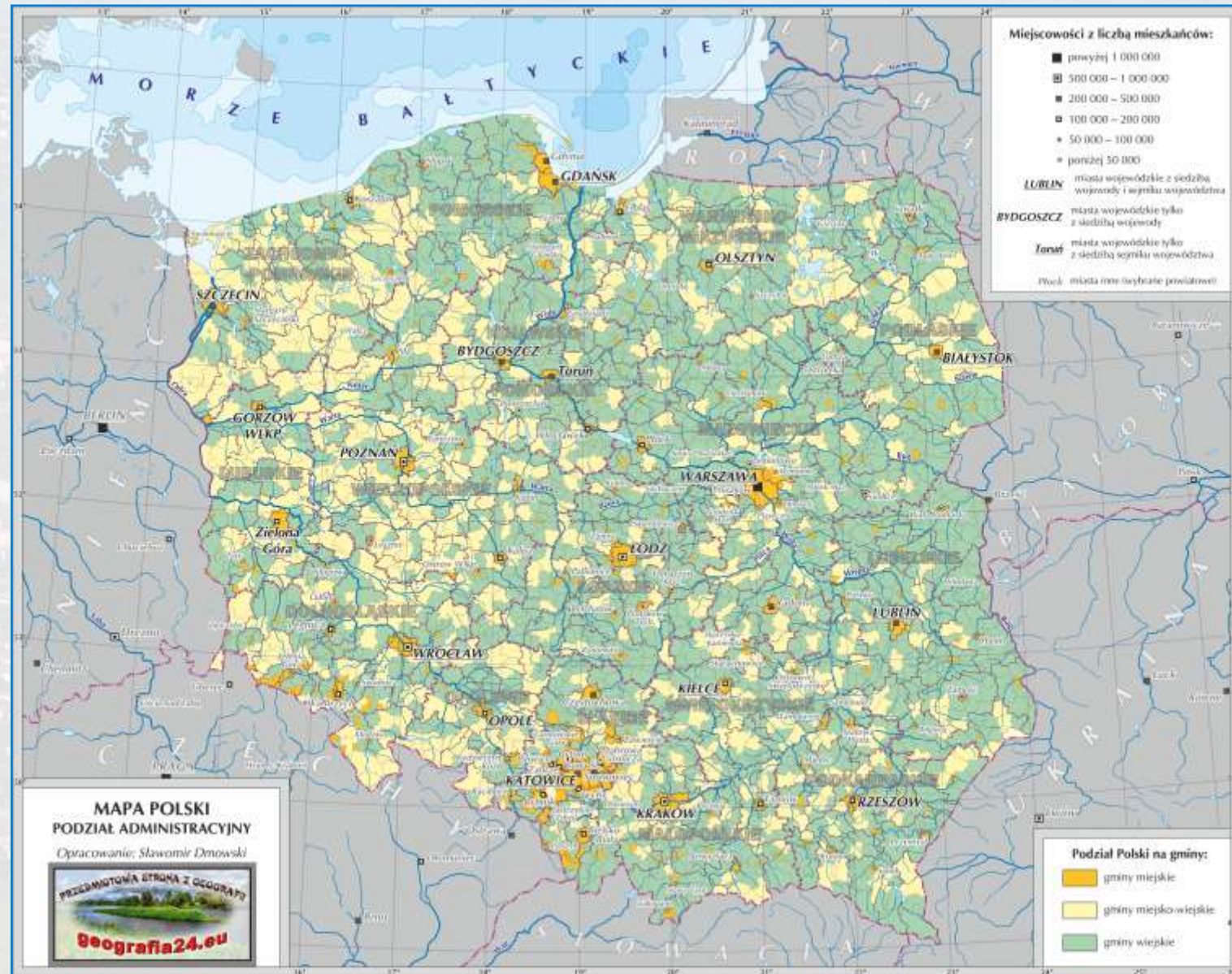
→ **gminy miejskie (302 gmin)** – obejmujące swoim zasięgiem teren jednego miasta,
→ jest jednocześnie siedzibą władz gminnych,

→ **gminy miejsko-wiejskie (662 gmin)** – obejmujące swoim zasięgiem zarówno:
→ tereny wiejskie i miejskie (siedzibą władz jest miasto),
→ tereny miejskie (może tu być tylko jedno miasto).

→ W obrębie gmin mogą zostać wyróżnione także mniejsze jednostki pomocnicze, tj.:

→ **sołectwa,**

→ **dzielnice.**

Gminy – władze

- Gminy są głównymi jednostkami samorządowymi w dalszym podziale powiatów, w którym władzę sprawują:
  - **rada gminy** – główny organ stanowiący (tworzący prawo gminne) i pełniący władzę na jej terenie:
    - wybierana jest ona w wyborach bezpośrednich na czteroletnią kadencję;
    - powołuje ona **zarząd gminy** – organ wykonawczy rady gminy, na którego czele stoi:
      - **wójt** – w gminie wiejskiej,
      - **burmistrz** – w gminie miejsko-wiejskiej i w przypadku mniejszych gmin miejskich (w miastach liczących poniżej 100 000 mieszkańców),
      - **prezydent** – w przypadku większych gmin miejskich (w miastach powyżej 100 000 mieszkańców);
  - głównym celem władz samorządu gminnego jest kontynuacja różnorodnych zadań związanych z jej funkcjonowaniem, m.in.: edukacji, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, infrastruktury technicznej i z porządkiem publicznym, planowaniem przestrzennym oraz szeregiem innych obszarów działalności danej gminy.

Rafał Trzaskowski – prezydent
miasta stołecznego Warszawy

Wiesław Muszyński – burmistrz miasta
Włodawa (woj. lubelskie)

Paweł Kownacki – wójt gminy wiejskiej
Wieliszew (woj. mazowieckie)

Miejscowości – organizacja

- W Polsce **miastami**, zgodnie z przepisami prawno-administracyjnymi obowiązującymi w Polsce, są te miejscowości, które otrzymały prawa miejskie – aktualnie jest ich **979** (wg danych z **1 stycznia 2023 roku**).
- Pozostałe miejscowości kwalifikujemy do **wsi**.

Liczba powiatów, gmin i miast (w dniu 30.06.2022 r.)

Województwo	Powiaty			Gminy				Miasta
	razem	ziemskie	grodzkie	razem	miejskie	wiejskie	miejsko- -wiejskie	
POLSKA	380	314	66	2477	302	1513	662	964
dolnośląskie	30	26	4	169	35	77	57	92
kujawsko-pomorskie	23	19	4	144	17	91	36	53
lubelskie	24	20	4	213	20	162	31	51
lubuskie	14	12	2	82	9	39	34	43
łódzkie	24	21	3	177	18	129	30	48
małopolskie	22	19	3	182	14	120	48	62
mazowieckie	42	37	5	314	35	219	60	95
opolskie	12	11	1	71	3	35	33	36
podkarpackie	25	21	4	160	16	108	36	52
podlaskie	17	14	3	118	13	78	27	40
pomorskie	20	16	4	123	22	81	20	42
śląskie	36	17	19	167	49	95	23	72
świętokrzyskie	14	13	1	102	5	56	41	46
warmińsko-mazurskie	21	19	2	116	16	66	34	50
wielkopolskie	35	31	4	226	19	110	97	116
zachodniopomorskie	21	18	3	113	11	47	55	66

Liczba ludności Polski w przeszłości

→ **Liczbę ludności Polski** w pierwszych wiekach istnienia Polski znamy tylko na podstawie przybliżonych danych, tzw. danych szacunkowych.

→ Przyjmuje się, że wynosiła ona wtedy ok. 600-700 tys. osób.

→ Za panowania Bolesława Krzywoustego – około 1,1 mln.

→ Dla okresów późniejszych szacunki są już bardziej szczegółowe, aczkolwiek przy ich analizie musimy brać pod uwagę zmianę granic i wielkość powierzchni Polski.

→ Pod koniec 2022 r. w Polskę zamieszkiwało 37,8 mln osób.

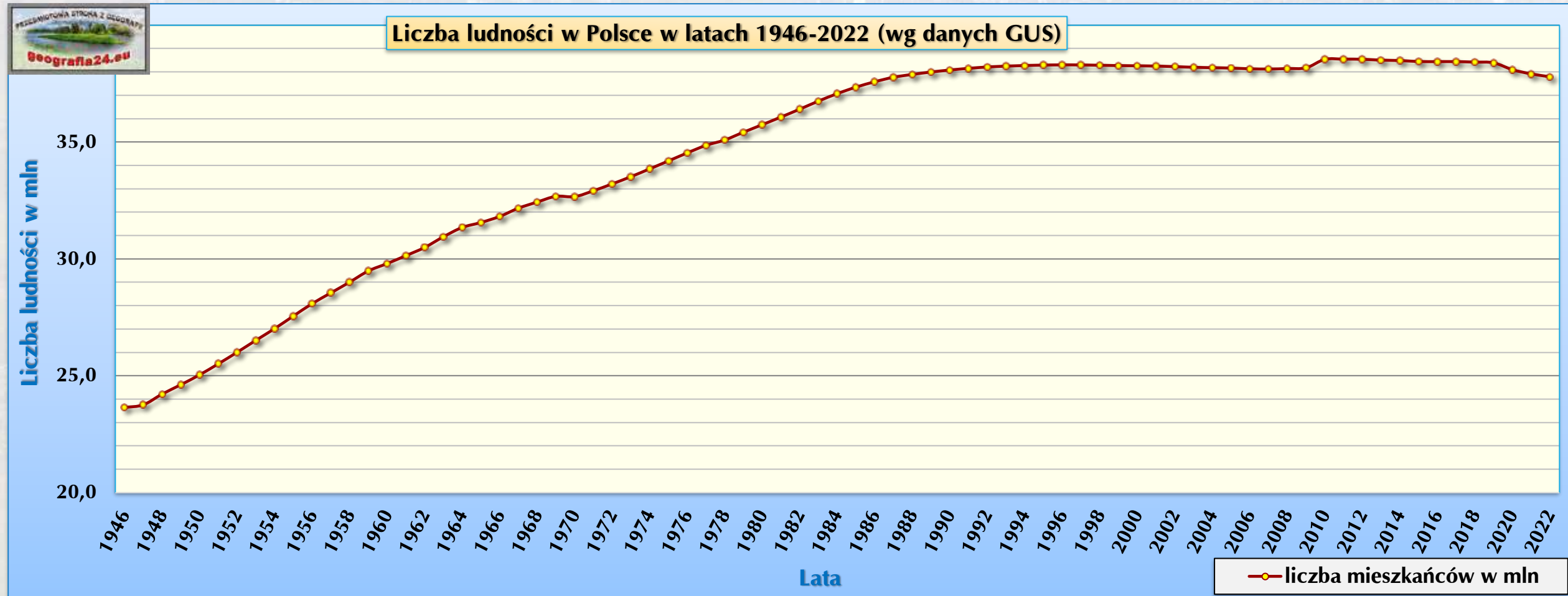
→ Tendencja jest jednak spadkowa.

Lata	Powierzchnia w tys. km ²	Ludność w mln		Gęstość zaludnienia (osób/km ²)
		ogółem	w tym w miastach	
ok. 1000 r.	250	1,0-1,2	brak danych	4,5
ok. 1450 r.	270	2,7	brak danych	10
1643 r.	990	10,0	brak danych	10
1800 r.	388	9,0	brak danych	24
1850 r.	388	13,6	brak danych	35
1900 r.	388	25,6	4,6	66
1914 r.	388	30,3	6,8	78
1920 r.	388	26,7	6,6	69
1931 r.	388	31,3	8,8	81
1939 r.	390	35,1	11,4	90
1946 r.	313	23,6	8,0	76
1950 r.	313	25,0	9,2	80
1960 r.	313	29,8	14,4	95
1970 r.	313	32,7	17,1	104
1980 r.	313	35,7	21,0	114
1990r.	313	38,1	22,0	122
2000 r.	313	38,6	22,7	124
2010 r.	313	38,5	23,4	123
2020 r.	313	38,3	22,9	122
2022 r.	313	37,8	22,6	121

Liczba ludności w Polsce

- Według danych oficjalnych GUS z 2023 roku, Polskę w listopadzie 2022 roku zamieszkiwało 37,8 mln osób.
- Pod względem zaludnienia Polska tym samym znajdowała się wówczas na miejscu (wg danych ONZ i innych):
  - 8. w Europie: za Rosją (9), Niemcami (18), Francją (21), W. Brytanią (22), Włochami (24), Hiszpanią (29) i Ukrainą (35);
  - 5. w Unii Europejskiej (biorąc pod uwagę fakt wyjścia Wielkiej Brytanii ze struktur UE);
  - 39. na świecie.

Wskaźnik dynamiki zmian (np. liczby ludności)

- **Wskaźnik dynamiki zmian (W_d)** – ilustruje tendencję zmiany określonego parametru (np. liczby ludności) w danym okresie.
- Informuje o ile np. wzrosła lub zmalała liczba ludności na danym terenie w danym okresie, i tak jeżeli wynik będzie równy 123,4 – to tym samym nastąpił wzrost liczby ludności o dokładnie 23,4%.
- Liczymy go ze wzoru:

$$W_d = \frac{L_2}{L_1} \times 100$$

Gdzie:

W_d – wskaźnik dynamiki zmian

L_1 – liczba ludności na początku okresu (data starsza)

L_2 – liczba ludności na końcu okresu (data młodsza)

Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności - zadanie

Oblicz wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności (W_d) w Polsce w latach 1946–2020 r., wiedząc, że liczba ludności (L) wynosiła odpowiednio: w roku 1946 – 23630 tys. osób, zaś w końcu roku 2020 – 38265 tys. osób.

DANE:

.....

.....

SZUKANE:

.....

1. Obliczamy wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności (W_d) w Polsce, korzystając z poznanego wcześniej wzoru.

$$W_d = ?$$

Odp.: W Polsce wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności w latach 1946-2020 wyniósł .....

Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności - zadanie

Oblicz wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności (W_d) w Polsce w latach 1946–2020 r., wiedząc, że liczba ludności (L) wynosiła odpowiednio: w roku 1946 – 23630 tys. osób, zaś w końcu roku 2020 – 38265 tys. osób.

DANE:

$$L_1 = 23630 \text{ osób}$$

$$L_2 = 38265 \text{ osób}$$

SZUKANE:

$$W_d = ?$$

1. Obliczamy wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności (W_d) w Polsce, korzystając z poznanego wzoru.

$$W_d = \frac{L_2}{L_1} \times 100$$

Gdzie:

W_d – wskaźnik dynamiki zmian

L_1 – liczba ludności na początku okresu (data starsza)

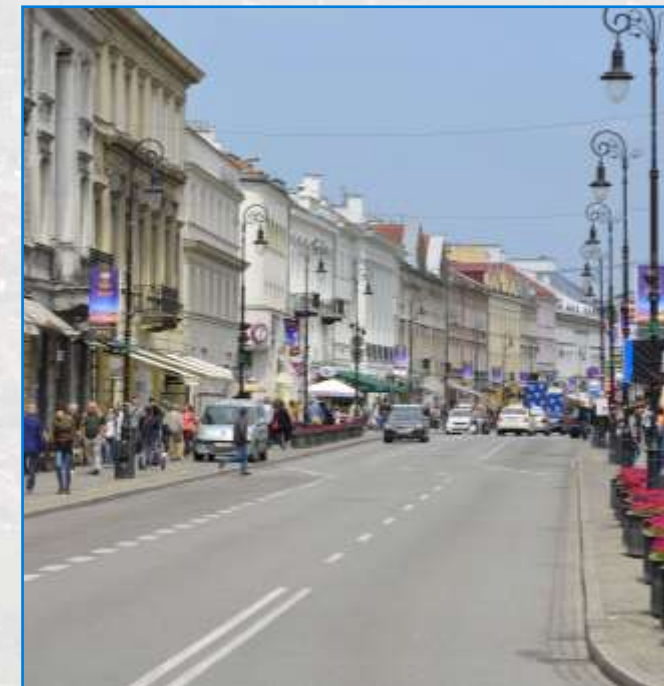
L_2 – liczba ludności na końcu okresu (data młodsza)

$$W_d = \frac{38265}{23630} \times 100 = 161,9$$

Odp.: W Polsce wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności w latach 1946-2020 wyniósł 161,9.

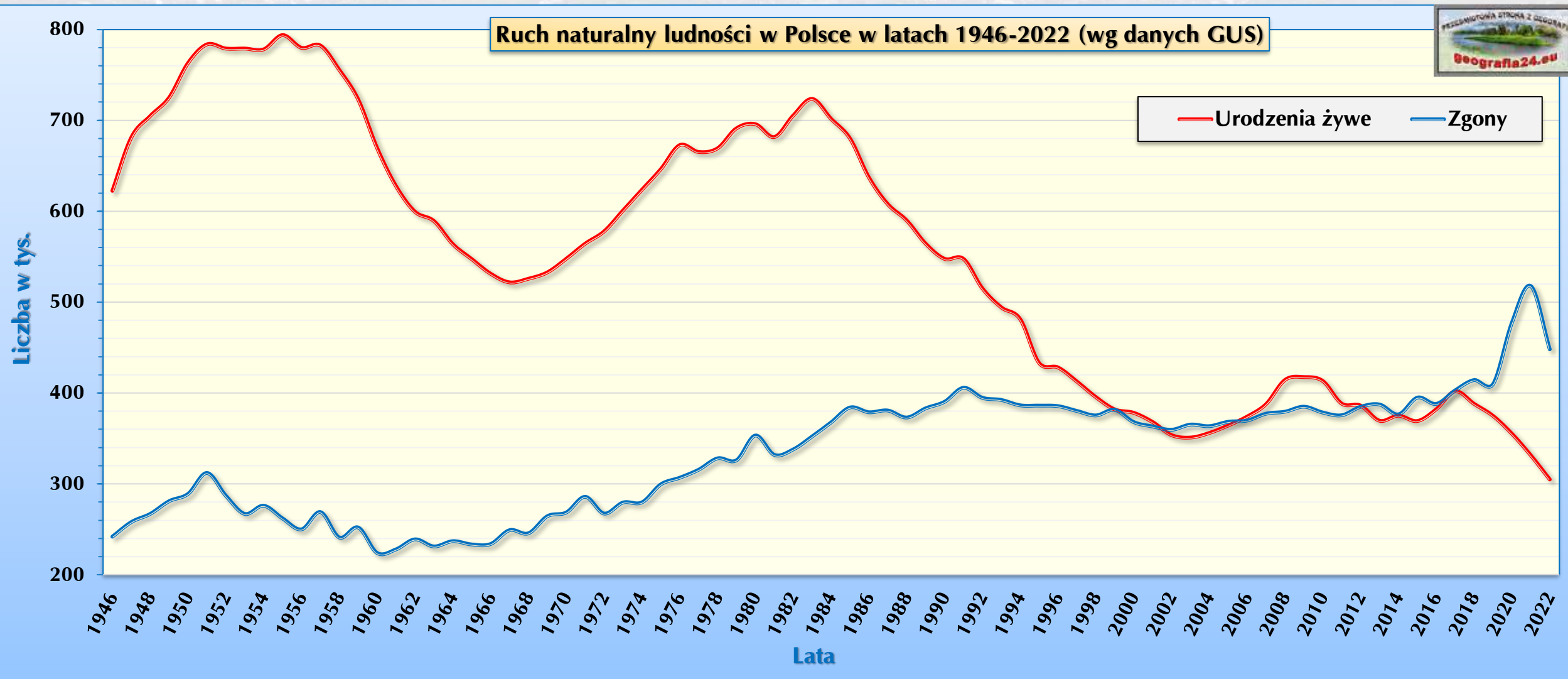
Wzrost liczby ludności po II wojnie światowej

- Na początku 1939 roku, w Polsce mieszkało 34,8 mln osób,
  - natomiast w 1946 r. około 23,6 mln;
    - gwałtowny, znaczny spadek liczby ludności o około 10 mln był wywołany nie tylko działaniami wojennymi (eksterminacją ludności i stratami wojennymi), ale również:
      - emigracją (przymusową i dobrowolną),
      - znacznym zmniejszeniem przyrostu naturalnego,
      - zmianą granic i obszaru Polski,
      - przebywaniem znacznej liczby Polaków poza granicami kraju (głównie z przyczyn politycznych).
  - W okresie powojennym Polska należała do państw o największej dynamice przyrostu liczby ludności w Europie (najwyższy wzrost populacji nastąpił w północnej i zachodniej części kraju), niestety w ostatnich latach już tak nie jest.
  - I tak wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności kształtował się następująco w latach:
    - **1950-1959:** 119,0 (+4,76 mln; **wzrost o 19,0%**; największy wzrost po wojnie),
    - 1960-1969: 109,6 (+2,86 mln; wzrost o 9,6%),
    - 1970-1979: 109,4 (+3,08 mln; wzrost o 9,4%),
    - 1980-1989: 106,5 (+2,34 mln; wzrost o 6,5%),
    - 1990-1999: 100,5 (+0,18 mln; wzrost o 0,5%),
    - 2000-2009: 99,8 (-86,6 tys.; spadek o 0,2%; pierwszy spadek po wojnie),
    - 2010-2019: 99,6 (-147,3 tys.; spadek o 0,4%; kolejny spadek po wojnie),
    - **2020-2022:** 99,2 (-303,5 tys.; **spadek o 0,8%**; największy spadek po wojnie).

Sytuacja demograficzna Polski w 2022 r.

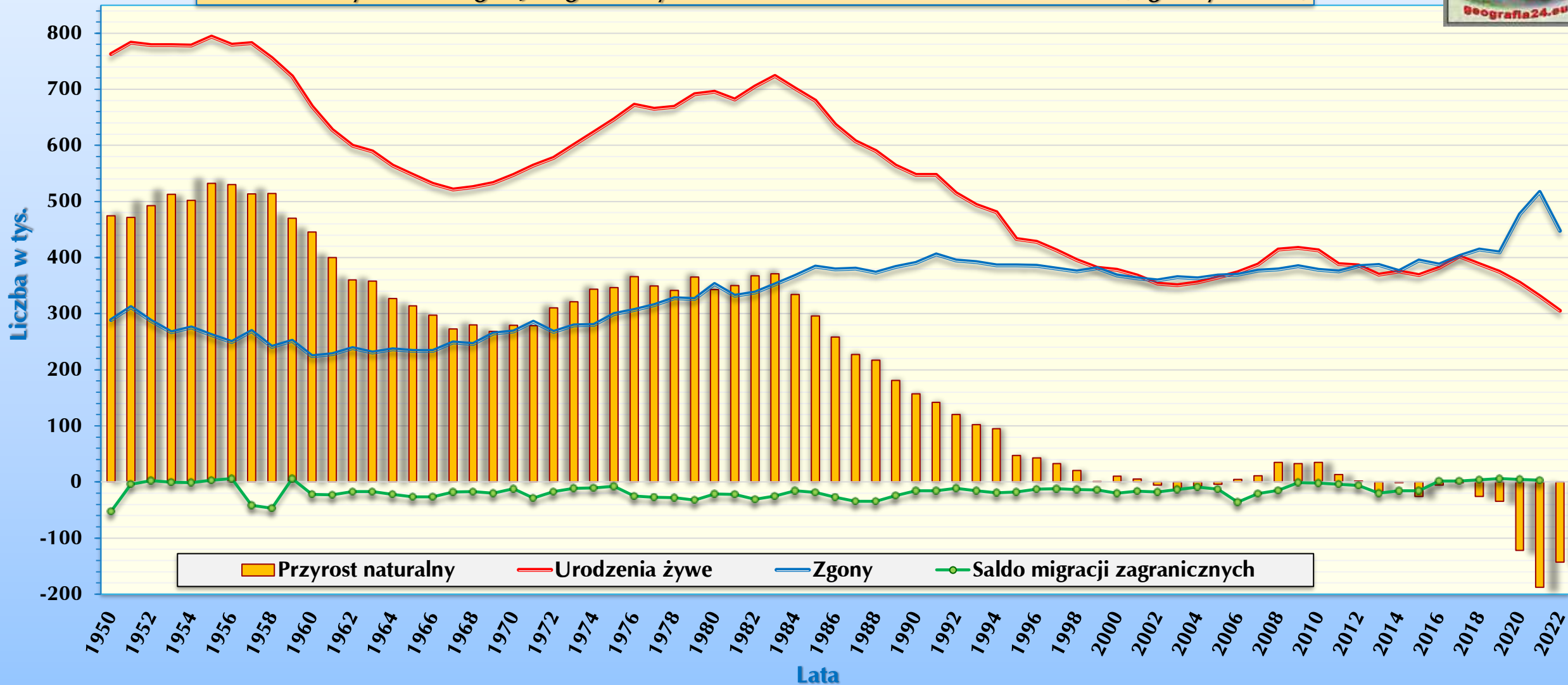
- Na koniec 2021 roku liczba ludność Polski wynosiła 37,9 mln osób (w końcu 2022 roku wynosiła 37,8).
- Dynamika zmian liczby ludności w latach 1946-2021 była bardzo zróżnicowana zarówno co do skali jak i kierunku tych zmian (w ostatnich latach wyraźnie jednak wskaźnik dynamiki zmian jest poniżej 100 i dalej spadać będzie).

Ruch naturalny i saldo migracji zagranicznych ludności

→ W celu przeanalizowania pełnej **sytuacji demograficznej** musimy uwzględnić także **saldo migracji zagranicznych** – jednak należy podkreślić, że odgrywa ono niewielkie znaczenie.

Ruch naturalny i saldo migracji zagranicznych ludności w Polsce w latach 1950-2022 (wg danych GUS)

Zróżnicowanie dynamiki zmian liczby ludności w Polsce

- Tuż po zakończeniu II wojny światowej najdynamiczniej wzrastała liczba ludności na terenach odzyskanych – w zachodniej i północnej części kraju.
  - Przenosili się tu głównie osadnicy z przeludnionych terenów centralnej Polski.
  - Późniejsze zmiany – zarówno pod względem dynamiki, jak i rozmieszczenia ludności – były spowodowane głównie migracjami ze wsi do miast, w których rozwijał się przemysł i wzrastało zapotrzebowanie na siłę roboczą.
  - Trend ten został zahamowany pod koniec XX w.
    - W 2000 r. po raz pierwszy więcej osób przeniosło się z miast na wieś.
- Od początku 2012 roku liczba ludności w Polsce bezustannie się zmniejsza;
  - zmniejszała się ona również w latach 1997-2007.

Rok	Liczba ludności w tys. osób (31 grudnia)			Różnica w liczbie ludności: miasto - wieś
	POLSKA	MIASTO	WIEŚ	
1946	23640	8043	15597	-7554
1950	25035	9243	15792	-6549
1960	29795	14401	15394	-993
1970	32658	17088	15570	1518
1980	35735	20979	14756	6223
1990	38073	23546	14527	9019
2000	38254	23670	14584	9086
2010	38530	23429	15101	8328
2015	38437	23166	15271	7896
2020	38088	22777	15311	7466
2021	37907	22624	15284	7340

Zmiany liczby ludności w ostatnich latach – odpływ ludności

- Skutkiem migracji wewnętrznych, emigracji oraz ujemnego przyrostu naturalnego jest **depopulacja**, czyli **spadek liczby ludności w niektórych regionach naszego kraju**.
- Proces ten nasila się stopniowo od lat 70. ubiegłego wieku.
  - Na początku zaznaczył się on w południowo-zachodniej Polsce, a później – także w północno-wschodniej części kraju.
- Depopulacja jest obecnie poważnym problemem aż **12** spośród 16 województw.
  - Największy odpływ ludności nastąpił z województw: opolskiego, łódzkiego, świętokrzyskiego, śląskiego i lubelskiego.

Województwa	Ludność w tysiącach		Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności w latach 2000-2021	Średni przyrost roczny w latach 2000-2021 w %	Stopa bezrobocia w % w styczniu 2023 roku
	2000	2021			
Polska	38254	37907	99,1	-0,04	5,5
Opolskie	1 070,6	948,6	88,6	-0,54	6,4
Łódzkie	2 627,8	2 395,0	91,1	-0,42	5,7
Świętokrzyskie	1 302,7	1 187,7	91,2	-0,42	8,2
Śląskie	4 758,9	4 376,0	92,0	-0,38	3,9
Lubelskie	2 206,2	2 038,3	92,4	-0,36	8,4
Podlaskie	1 210,7	1 148,7	94,9	-0,24	7,6
Warmińsko-Mazurskie	1 427,5	1 374,7	96,3	-0,18	9,3
Zachodniopomorskie	1 697,9	1 650,0	97,2	-0,13	7,1
Kujawsko-Pomorskie	2 067,8	2 017,7	97,6	-0,12	7,8
Lubuskie	1 008,5	985,5	97,7	-0,11	4,7
Podkarpackie	2 101,4	2 085,9	99,3	-0,04	9,2
Dolnośląskie	2 912,2	2 897,7	99,5	-0,02	4,7

Depopulacja miast (powyżej 100 tys. mieszkańców)

- Proces wyludniania od kilkunastu lat dotyka także niektóre duże miasta, w których występuje zwykle ujemny przyrost naturalny oraz odpływ ludności – spowodowany bezrobociem, brakiem perspektyw na przyszłość, wysokimi cenami mieszkań i innymi czynnikami lokalnymi.
- Większość miast o bardzo niskim wskaźniku zmian liczby ludności leży w południowej części Polski, szczególnie na obszarze województwa śląskiego (np. Tychy, Bytom, Wałbrzych, Sosnowiec, Zabrze i Katowice).

Miasto	Ludność w tysiącach									Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności w latach 1990-2022
	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2022	
Tychy	13	50	72	167	192	133	130	127	124	64,6
Bytom	174	183	188	234	231	196	177	163	152	65,8
Wałbrzych	94	117	125	134	141	132	121	110	103	73,0
Sosnowiec	96	132	145	246	259	234	217	198	192	74,1
Zabrze	172	190	197	196	205	197	181	171	157	76,6
Katowice	225	270	305	355	367	331	311	291	283	77,1
Ruda Śląska	110	132	143	159	171	152	144	136	133	77,8
Chorzów	129	147	152	150	132	119	112	107	103	78,0
Łódź	620	710	763	836	848	798	731	672	665	78,4
Gliwice	133	150	172	198	214	205	188	177	173	80,8
Częstochowa	112	165	188	235	258	253	237	218	211	81,8
Dąbrowa Górnicza	32	56	62	141	137	133	126	118	116	84,7

Depopulacja miast (powyżej 100 tys. mieszkańców)

→ W mniejszym stopniu depopulacja dotknęła także inne miasta pozostałej części Polski, takie jak: Włocławek, Kielce, Tarnów, Radom, Bydgoszcz, Elbląg, Rybnik, Poznań i Płock.

→ Powody są identyczne jak w przypadku miast o największej dynamice zmian liczby ludności.

Miasto	Ludność w tysiącach									Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności w latach 1990-2022
	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2022	
Włocławek	52	63	78	107	122	122	117	109	104	85,2
Kielce	61	90	127	185	214	213	202	193	185	86,4
Tarnów	37	71	86	105	121	121	114	107	105	86,8
Radom	80	130	160	191	229	230	222	209	200	87,3
Bydgoszcz	163	232	282	349	382	376	364	344	334	87,4
Elbląg	48	77	90	110	126	128	125	119	114	90,5
Rybnik	27	34	44	123	144	143	141	137	133	92,4
Poznań	321	408	472	553	590	582	556	532	545	92,4
Płock	33	44	72	103	123	129	125	118	114	92,7
Bielsko -Biała	73	87	106	164	181	179	175	170	168	92,8
Lublin	117	181	239	304	351	359	349	339	333	94,9
Gorzów Wlkp.	33	59	75	106	124	126	125	123	118	95,2
Szczecin	179	269	338	388	413	417	410	398	394	95,4
Koszalin	19	44	65	94	109	109	109	106	105	96,3
Gdynia	103	148	192	236	252	253	249	245	245	97,2
Toruń	81	105	130	174	202	210	205	199	197	97,5
Opole	39	64	87	117	128	130	123	128	127	99,2

Zmiany liczby ludności w ostatnich latach – przyptyw ludności

→ Warto jednak podkreślić, że w Polsce istnieją regiony, w których **liczba mieszkańców wzrasta** – i tak największy wzrost ludności **w latach 2000-2021** miał miejsce w:

- **województwie pomorskim** (za sprawą napływu ludności do Trójmiasta oraz bardzo dobrymi warunkami społeczno-gospodarczymi w aglomeracji trójmiejskiej, a także większy odsetek praktykujących katolików),
- **województwie mazowieckim** (za sprawą aglomeracji warszawskiej, która jest prężnie rozwijającym się rynkiem pracy i posiada niską wartość współczynnika bezrobocia),
- **województwie małopolskim** (napływ do miasta Krakowa oraz większy odsetek praktykujących katolików),
- **województwie wielkopolskim** (napływ do Poznania i okolic).

Województwa	Liczba ludności		Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności w latach 2000-2021	Średni przyrost roczny w latach 2000-2021 w %	Stopa bezrobocia w % w styczniu 2023 roku
	2000	2021			
Polska	38254	37907	99,1	-0,04	5,5
Wielkopolskie	3 345,3	3 500,0	104,6	0,22	3,1
Małopolskie	3 229,1	3 430,4	106,2	0,30	4,8
Mazowieckie	5 115,0	5 512,8	107,8	0,37	4,4
Pomorskie	2 172,3	2 358,7	108,6	0,41	4,9

Miasta w których nastąpił wzrost ludności w ostatnich latach

- O ile wzrost ludności praktycznie we wszystkich większych miastach następował w latach 1950 – 1990, to już w latach 1990 – 2022 dotyczył on jedynie nielicznych, np. Rzeszowa, Zielonej Góry, Warszawy, Białegostoku, Krakowa i Wrocławia.
- Dotyczyło to miast, które dobrze radziły sobie ekonomicznie (szczególnie w sytuacji kiedy za sprawą reformy administracyjnej ich ranga w Polsce wzrosła, ponieważ stały się stolicami dużych województw).

Miasto	Ludność w tysiącach									Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności w latach 1990-2022
	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	2022	
Olsztyn	44	68	95	133	163	173	175	171	169	103,7
Gdańsk	195	287	366	457	465	463	461	471	486	104,5
Wrocław	309	431	526	618	643	641	631	642	674	104,8
Kraków	344	481	590	716	751	759	758	780	803	106,9
Białystok	69	121	169	224	271	289	294	297	293	108,1
Warszawa	804	1139	1316	1596	1656	1689	1700	1794	1863	112,5
Zielona Góra	32	54	74	101	114	118	119	141	140	122,8
Rzeszów	28	63	83	121	153	161	179	197	196	128,1

Napływ do stref podmiejskich

- Ludność obecnie często napływa na **obszary podmiejskie**, ze względu na:
  - **lepsze warunki zamieszkania** (więcej przestrzeni) oraz **środowiskowe**,
  - **niższe koszty inwestycji** (tańsza ziemia, niższe koszty budowy domu),
  - **niższe koszty utrzymania** (w tym różnego rodzaju podatki i opłaty).
- Jeszcze kilkanaście lat temu pewien problem stanowiła komunikacja.
  - **Dziś coraz więcej Polaków posiada swój własny samochód** (a nawet kilka).
  - **W przypadku większych miast dostępna jest także komunikacja podmiejska.**

Osiedla domów strefy podmiejskiej Warszawy

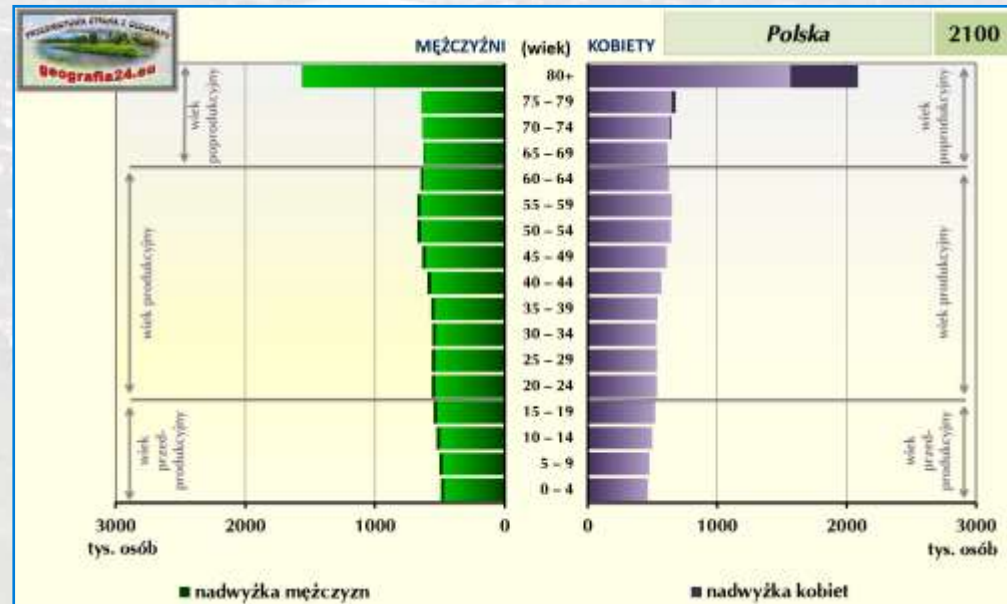
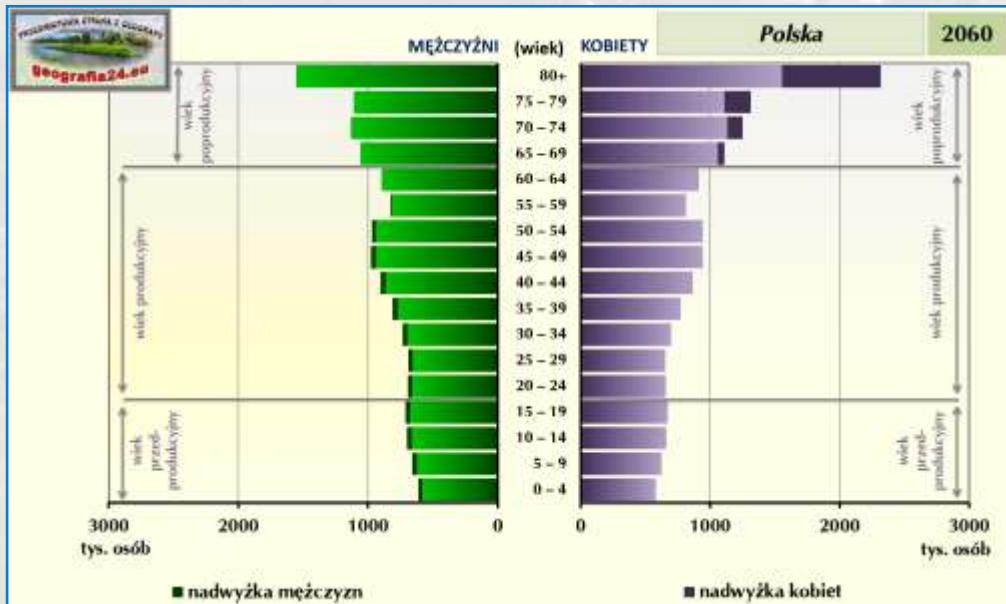
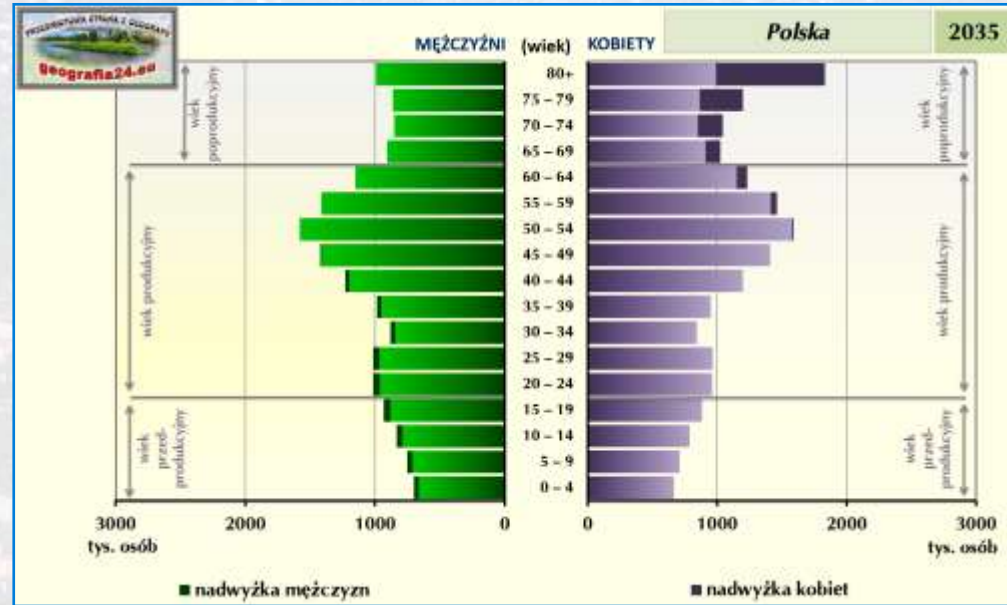
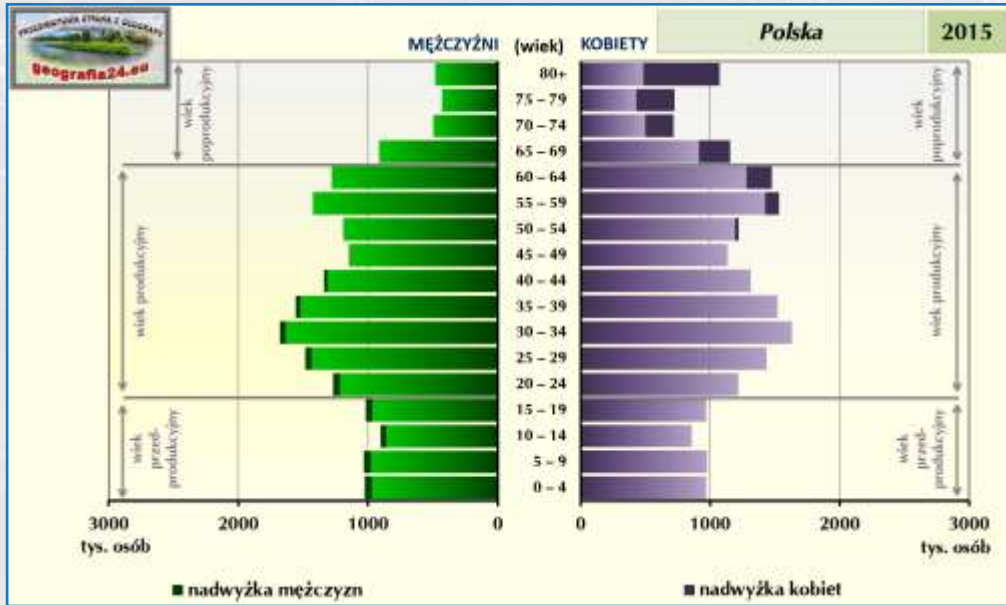
Prognozy demograficzne odnośnie przyszłej liczby ludności

- Wg różnych prognoz demograficznych (sprzed pandemii) liczba Polaków spadnie i to dość mocno (przy tym wyraźnie wzrośnie udział osób w wieku poprodukcyjnym, czyli będzie większe obciążenie dla finansów państwa).
- Wg danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z 2019 r. liczba Polaków spadnie do:
  - 37,7 mln w 2030 r., 35,2 mln w 2050 r. i 30,3 mln w 2080 r.
- Wg danych GUS z 2014 r. liczba Polaków spadnie do:
  - 36,5 mln w 2035 r. i 34,0 mln w 2050 r.
- Wg danych Eurostatu z 2019 r. liczba Polaków spadnie do:
  - 37,0 mln w 2030 r., 34,1 mln w 2050 r., 29,3 mln w 2080 r. i 27,7 mln w 2100 r.
- Wg danych ONZ z 2022 roku liczba Polaków spadnie wg wariantu średniego do:
  - 34,9 mln w 2050 roku,
  - 27,2 mln w 2080 roku,
  - 23,0 mln w 2100 roku,
  - będziemy **“małym krajem starych ludzi”**.

Piramidy ludności wg danych ONZ w 2015 r. i prognozy na 2035, 2060 i 2100 r.

→ Piramidy niestety ukazują bezlitosną dla nas przyszłość – ogromny przyrost ludności w wieku poprodukcyjnym.

Prognozy demograficzne odnośnie przyszłej liczby ludności

→ Niestety prognozy GUS, ZUS, Eurostatu, ONZ i innych organizacji zaczynają się spełniać.

→ Zgodnie z danymi z 2022 roku:

→ w 2016 roku ubyło 28 tysięcy Polaków, zaś w 2022 roku już aż 143 tys. – czyli nawet program 500+ nie był w stanie zbyt wiele zdziałać w tym aspekcie, a dodatkowo odczuliśmy także wpływ pandemii koronawirusa na populację.

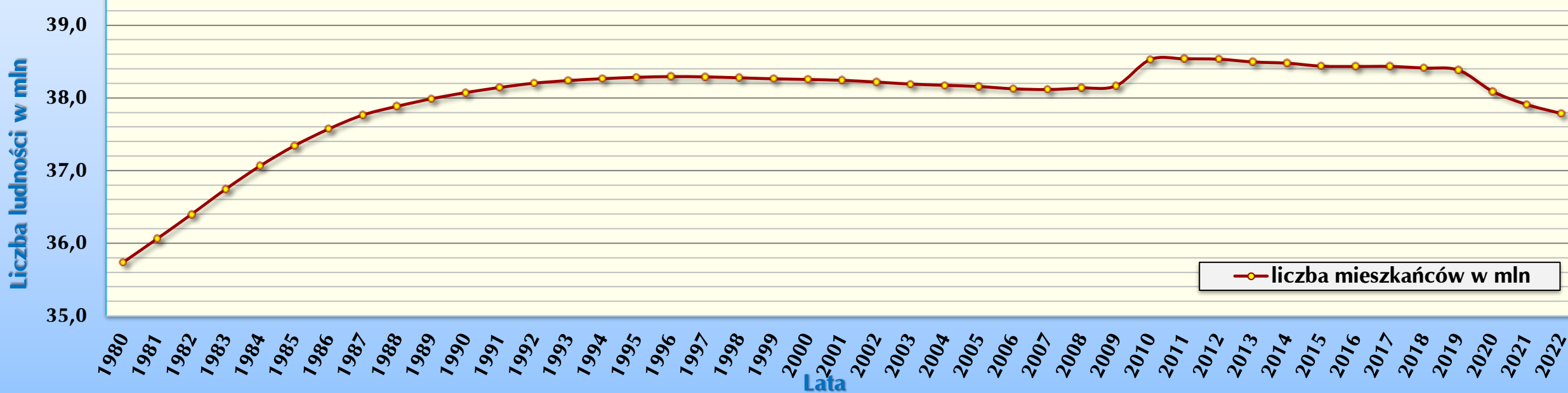
→ Co więcej w latach 2020-2022 (w okresie epidemii COVID-19) ubyło łącznie około 435 tys. Polaków.

→ Lata te nie były jedynymi, w których odnotowaliśmy spadek liczby ludności w Polsce.

→ Większość lat po roku 1997 cechował spadek liczby ludności.

→ Wzrost w roku 2010 wynikał z uwzględnienia liczby ludności uzyskanej w Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań 2011 roku – w ten sposób liczba została “sztucznie” skorygowana (wzrost jest tylko pozorny).

Liczba ludności w Polsce w latach 1980-2022 (wg danych GUS)

Prognozy demograficzne odnośnie przyszłej liczby ludności do 2050 roku

→ Proces spadku liczby ludności być może nie będzie jednak dotyczył wszystkich regionów w Polsce:

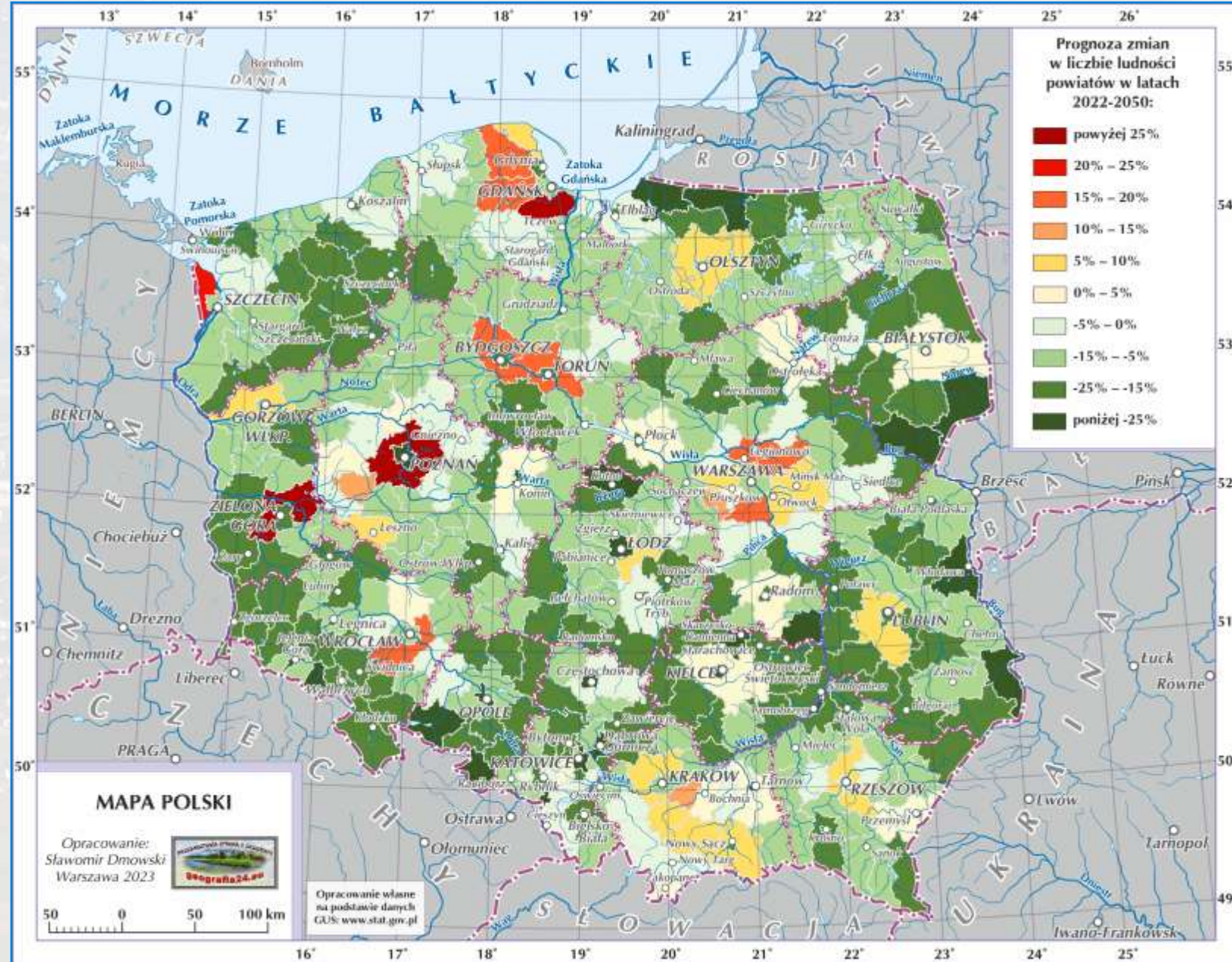
→ depopulacja przewidywana jest w województwach słabo rozwiniętych gospodarczo, a także tych, w których wyraźnie słabnie dynamika wzrostu gospodarczego,

→ np. w województwie lubelskim, łódzkim, śląskim, opolskim, podlaskim, dolnośląskim i świętokrzyskim;

→ bardzo niewielki wzrost liczby ludności być może nastąpi w województwach odznaczających się obecnie:

→ relatywnie wysokim wzrostem gospodarczym – na obszarach wokół stolic wojewódzkich (woj. pomorskie, mazowieckie i wielkopolskie);

→ wysokim odsetkiem ludności wiejskiej oraz silnie wierzącej, np. w województwie podkarpackim i małopolskim i pomorskim.

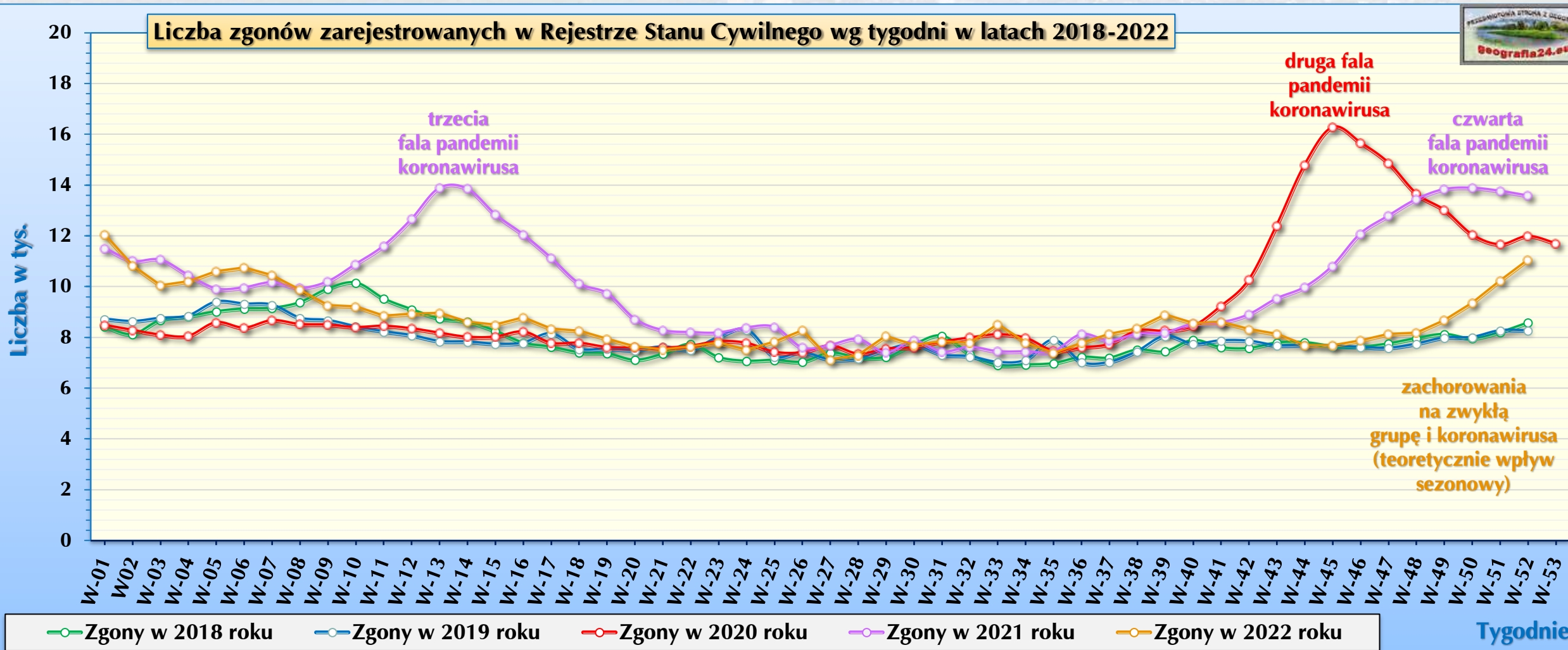

Wpływ pandemii koronawirusa na liczbę ludności w Polsce

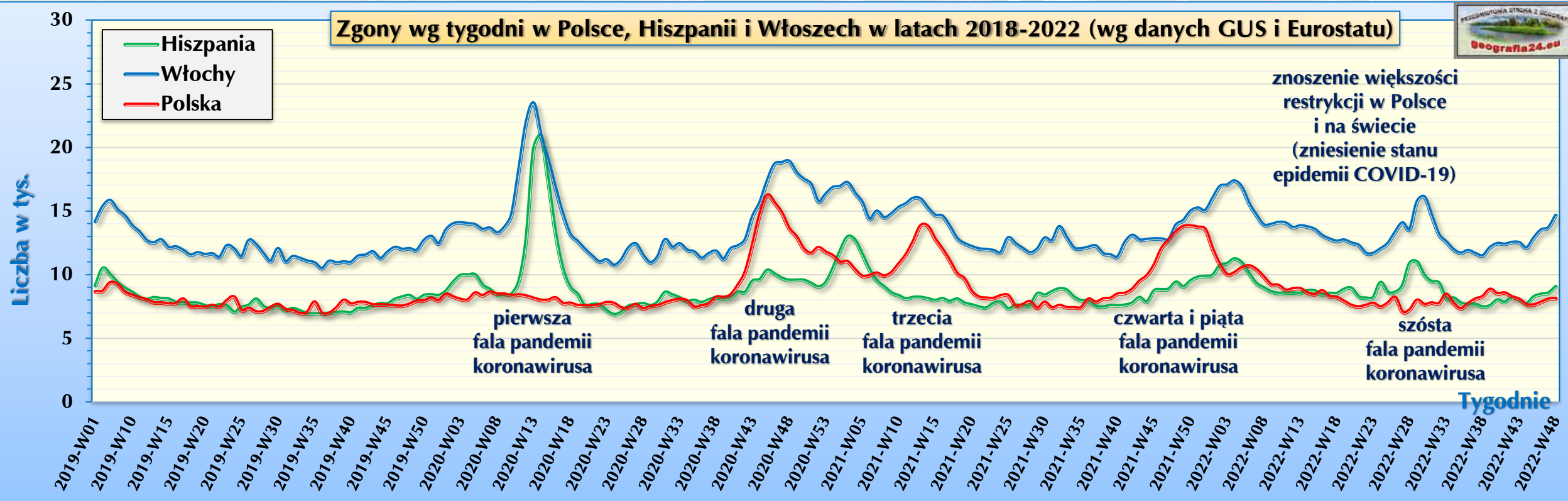
- Demografia jest dziedziną nauki, która potrafi przewidywać niektóre procesy.
- Niestety nikt nie potrafił przewidzieć skutków pandemii, które obecnie obserwujemy, czyli znaczne zmniejszanie się ludności Polski, następujące przede wszystkim za sprawą znacznie wyższych ilości zgonów.
- Świetnie to widać, kiedy przeanalizujemy wszystkie zgony wg tygodni w latach 2018-2022.

Liczba zgonów zarejestrowanych w Rejestrze Stanu Cywilnego wg tygodni w latach 2018-2022

Wpływ pandemii koronawirusa na liczbę ludności w Polsce, w porównaniu z innymi

- Aby przeanalizować skutki pandemii koronawirusa na liczbę ludności w Polsce, zestawilem z sobą ilość krajowych zgonów z ilością zgonów, które wystąpiły w krajach zaliczanych do najbardziej “dotkniętych” (w innych zwykle wpływ był niższy), czyli Włochami (w 2020 r. liczyły 60,3 mln osób) i Hiszpanią (w 2021 r. liczyła 47,4 mln osób).
- Pierwsza fala pandemii nie skutkowała zwiększeniem ilości zgonów w Polsce, jak to nastąpiło we Włoszech i Hiszpanii.
- Niestety w czasie drugiej, trzeciej i czwartej fali zgony w Polsce, biorąc pod uwagę całkowitą ilość mieszkańców w pozostałych państwach okazały się być wyższymi (w krajach tych obecnie większy jest odsetek osób zaszczepionych).
- Na wykresie widać, że wartość tygodniowa zgonów - “**linia czerwona**” w przypadku **Polski** jest od połowy 2020 r. do końca 2021 r. jest “**wyżej**” niż **Hiszpania** i sięga okresami niemal do licznieszych pod względem ludności **Włoch**.

Ostatnie fale COVID-19 i ich skutki w regionach o najniższym wskaźniku szczepień

- W chwili ostatniej aktualizacji prezentacji (marzec 2023 r.) skończyła się już VI fala koronawirusa.
- Świat już stara się normalnie funkcjonować – zniesione zostały już niemal wszystkie ograniczenia – pozostały nieliczne i wydaje się mało uciążliwe, jak np. noszenie maseczek w przychodniach i szpitalach.
- Nie znaczy to, że ludzie już nie umierają na COVID-19.
  - Obecnie koronawirus dalej “zabija”, co więcej, ze względu na niemal zerowe ograniczenia, na nowo świat przypomniat sobie o występujących przed pandemią chorobach, które “odrabiają co straciły” – infekując społeczeństwo ze wzmożoną siłą (pod koniec 2022 r. dużo zgonów notowano z powodu zachorowań sezonowych na grype).
  - Niemniej jednak bardzo dużą liczbę zgonów stanowią osoby, które nie były ani razu zaszczepione przeciw COVID-19.

Skutki depopulacji

- **Tendencje demograficzne obserwowane w Polsce mogą negatywnie wpłynąć na jego gospodarkę.**
- **Kurczenie się rynku wewnętrznego spowoduje, że nasz kraj stanie się mniej atrakcyjnym miejscem do inwestowania.**
  - **Będzie brakowało osób na rynku pracy.**
  - **Zmniejszy się liczba konsumentów, co wpłynie na spadek zapotrzebowanie na wiele towarów i usług.**
- **Z kolei niekorzystny stosunek liczby osób w wieku produkcyjnym do liczby ludzi w wieku emerytalnym wymusi zwiększenie obciążenia kosztów pracy wydatkami ponoszonymi na utrzymanie starszych pokoleń.**
- **Wyraźnie zmniejszą się wpływy podatkowe.**
  - **Będzie brakowało środków na ważne inwestycje (nastąpi spowolnienie, a nawet zahamowanie rozwoju społeczno-gospodarczego wielu regionów Polski).**

Jak walczyć z możliwą depopulacją

- Istnieje kilka realnych możliwości przynajmniej na złagodzenie wymiaru niewątpliwie czekającej nas depopulacji:
  - należy wprowadzić większe zachęty dla posiadania bardziej licznych rodzin (zachęcać Polki do rodzenia dzieci):
    - pomoc materialna i rzeczowa,
    - odpowiednia organizacja miast, np. żłobki, przedszkola, kluby dziecięce,
    - stosowanie ulg finansowych: becikowe, ulgi na dziecko (odliczenie w PIT), ulgi miejskie, Karta Dużej Rodziny,
    - specjalne programy pomocowe, np. funkcjonujący w Polsce program 500+,
  - wspieranie rodzin od strony usług zdrowotnych,
  - wydłużanie czasu na opiekę nad dzieckiem (urlopy macierzyńskie – choć one już zostały dość mocno wydłużone w Polsce), możliwość zatrudniania opiekunek,
  - wpływ na pracodawców (gwarancja zatrudnienia i dawania równych szans),
  - złagodzenie polityki imigracyjnej i walka ze stereotypami dotyczącymi imigrantów:
    - imigranci mogą poprzez pracę pobudzić naszą gospodarkę, przez co większe sumy pieniędzy będzie można przeznaczać na cele prorodzinne,
    - ważne aby mogły u nas mieszkać całe rodziny,
      - rodziny imigrantów z krajów biedniejszych zwykle cechują się większą liczebnością dzieci,
  - najważniejsze – prowadzenie długoletniej i przemyślanej polityki, tak aby wprowadzać rozwiązania ułatwiające łączenie życia zawodowego z rodzinnym.

KONIEC

**Materiały pomocnicze do nauki
Opracowane w celach edukacyjnych (niekomercyjnych)**

Opracowanie i redakcja: *Sławomir Dmowski*
Kontakt: *kontakt@geografia24.eu*

**WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE
- KOPIOWANIE ZABRONIONE -**